

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

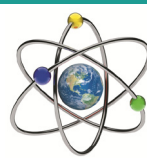
No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 732 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlulova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarining mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvajan Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
Masharipova Kumushoy Amin qizi	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
Mavlonova Dildora Shukhrat kizi	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
Rajabova Shaxlo Shodmonovna	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
Ramazonova Salomat Saidovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
Saidova Gulruh Halim qizi	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
Истамова Нигора Азимжановна	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
Xakimova Dildora Mashrabjonovna	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
Rashidova Gulnoza G'ulomovna	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
Xaydarov Sulaymon Amirqulovich	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li	
Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari	268
Abduraximov Asror Sultonali o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari	271
Adizova Nilufar Quvondiq qizi	
Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati	274
Alimov Asadulla Urokbayevich	
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri	278
Alimova Umida Jumaboy qizi	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi	282
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi	286
Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish	289
Islomova Xafiza Azamatovna	
Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish	293
Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi	
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri	298
Kozimova Nargiza Istam qizi	
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili	303
Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna	
Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv	309
Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi	

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abdurahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tuvlovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'analarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	
Imom Buxoriyning "Al-Jome' as-sahih" asari talabalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish omili sifatida	356
Abduhalimova Nigora	
O'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda AKT vositalaridan foydalanishning metodik asoslari	359
Abdullayeva Zarnigor Usubjon qizi	
Коммуникативная компетентность и культура общения преподавателей начальных классов	364
Арысланбаева Анора Бердаховна	
Проблемы методической подготовки учителей в развитие дискурсивной компетенции по РКИ у учащихся уровня В1 средних общеобразовательных школ Узбекистана	366
Набиева Зарнигор Муминжон кизи	
"Tarbiya" darslari orqali o'quvchilarda huquqiy savodxonlikni rivojlantirish	369
Atamuradov Xasan Yuldoshevich	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining inklyuziv ta'limga tayyorgarligi: pedagogik va psixologik asoslari	374
Baxromova Guljamol Dilshodjon qizi	
Tajriba metodlari orqali maktab o'quvchilarida tabiat hodisalarini bashorat qilish ko'nikmalarini shakllantirish	378
Baxtiyor Imanov, Begali Xoliqnazarov	
Bo'lajak pedagoglarning tashkillashtiruvchi-boshqaruvchilik kompetentligini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari	384
Japparbergenova Indira Bayramovna	
Integrativ yondashuv asosida biologiya fanidan olimpiada masalalarini yechish metodikasi	387
Jumanov Muratbay Arepbaevich, Raxmatov Uchkun Ergashevich	
Darslarni tashkil qilishda 4K modelini qo'llash imkoniyatlari	393
Kadirov Tulkin Baxridinovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga tasviriy faoliyatning noodatiy usullarini o'rgatish metodikasi	397
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida funksional savodxonlik tushunchasini ilmiy-pedagogik asoslash masalalari	406
Mirzaliyeva Gulhayo Abdulazizovna	

So'rovga asoslangan ta'lim texnologiyasining bosqichlari va qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish	410
<i>Orifjonova Iroda Orifjon qizi, Ochilova Mehrubon Suratovna</i>	
Dermatovenerologiya fanini CASC (Critisize, Analyze, Summarize, Conclude) modeli orqali o'qitish va uning talabalar klinik kompetentligini oshirishdagi o'rni	415
<i>Po'latov Boburbek Ta'lat o'g'li</i>	
Sport faoliyatida stress holatini tadqiq etishning nazariy asoslari.....	419
<i>Ruzmatova Nigina Shotilla qizi</i>	
Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini kreativlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.....	422
<i>Uchqunova Adiba Roziq qizi</i>	
7-sinf adabiyot darslarida nutqni rivojlantiruvchi o'quv topshiriqlari tahlili.....	427
<i>Umurova Farangiz Askarboy qizi</i>	
O'zbek tilida fe'l birikmalarining pragmatik funksiyalari va ularning ingliz tili bilan qiyosi	430
<i>Xudoynazarova Dildora Shonazar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.....	433
<i>Zayniddinova Mahzuna Baxtiyorovna</i>	
Фольклор и время: формирование речевых навыков у детей начальной школы	439
<i>Ниязова Хилола</i>	
Xalq o'yinlari – jismoniy va ma'naviy tafakkur omili	443
<i>Turg'unoy Ahmadjonovna Egamberdiyeva, Ergashoy Valijonova Salimjon qizi</i>	
Использование проектной деятельности для формирования языковой компетенции	446
<i>Чаршамова Мехрийбан Уразбаевна</i>	
Farzandlarni kelajak kasblariga tayyorlash.....	449
<i>Hamroyeva Komila Axmatovna</i>	
Talabalar analitik kompetentligini analitik-dagnostik pedagogik metodlar orqali takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	455
<i>Batirov Kamoliddin Zuhriddinovich</i>	
Universal ta'limiy faoliyatlar: shaxsga xos universal ta'limiy faoliyatlar	458
<i>Abdullayev A'zimjon Abduvali o'g'li</i>	
Kasbiy motivatsiya – bo'lajak o'qituvchilarning raqobatbardoshligini shakllantirish omili	461
<i>Melikova Elnora Shuxratovna</i>	
Shaxsning kompetentligi va uni shakllantirish omillari.....	465
<i>Usmonova Dilobat Elmurodovna</i>	
"Nutq o'stirish metodikasi" fanining didaktik asoslarini takomillashtirish.....	469
<i>Davlatova Ra'no Haydarovna</i>	
Межэтническое взаимодействие в культурных координатах Востока и Запада: нормы, ценности, модели поведения.....	473
<i>Айдарова Диана Смутулаевна</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni	481
<i>Abdumajitova Sayyohat Abduqosimovna</i>	
Tibbiyot ta'limida talabalarning kommunikativ va tashkiliy kompetensiyalarini rivojlantirishning integrativ yondashuvi va baholash mexanizmlari	484
<i>Abduraimov Abbosbek Odiljon o'g'li</i>	
Talabalarga ingliz tilini o'qitishda virtual reallikdan foydalanishning innovatsion tizimi	488
<i>Alimova Maftuna Ravshanbek qizi</i>	
Mustaqil O'zbekiston sharoitida rezerv va zahiradagi ofitserlar tayyorlash tizimining dolzarbligi.....	491
<i>Aliyorov Alijon Bo'rievich, Teshaboyev To'liqinboy Yoqubovich</i>	
Ekologik barqarorlikka erishishda ekologik ta'lim va tarbiyaning ahamiyati hamda O'zbekiston ta'lim tizimidagi holati.....	496
<i>Bahodirjon Omonov</i>	
Ona va bola o'rtasidagi psixologik munosabatlar tizimida nevrotik holatlarning shakllanishi	500
<i>Bekmirov Tolib Rashidovich</i>	
Effectiveness of Forming a Tolerant Thinking in Future Social Work Specialists	504
<i>Ergashev Ikhtiyor Bakhtiyor ugli</i>	
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi professor-o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni	507
<i>Fazlidjanova Nilufar Xikmatovna</i>	

Indicators and Diagnostic Approaches for Dyslexia in Primary School Students	510
Gaziyeva Saida Turgunovna	
Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarda diqqat va xotirani rivojlantirish metodlari	514
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinoz	
Ona tili darslarida esse yozish orqali kreativ fikrlashni shakllantirishning samarali metod va usullari.....	517
Kabulov Inamjan Sharipbayevich	
O'quvchi yoshlarning hayotiy maqsadlarini shakllantirish bo'yicha yondashuvlar	521
Karimova Saida O'ktamovna	
O'quvchilar ovozi rivojlantirishda qo'shiq kuylash malakalarini shakllantirishning ahamiyati	526
Karshiyeva Diyora Abduraxim qizi	
Raqamli ta'lim texnologiyalari va ularning dasturchilar tayyorlashdagi o'rni.....	532
Mastonov Jahongir Mamatqul o'g'li	
Zamonaviy asarlar tanlashning pedagogik va didaktik asoslari.....	535
Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining elektron didaktik ta'minotini rivojlantirish metodikasi	541
Narbayev Farrux Sharafbayevich	
Mentorlik asosida yoshlarning ijtimoiy-pedagogik moslashuvi yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar tahlili.....	548
Nazarova Nigora Ravshanovna	
Zamonaviy baholash texnologiyalarining o'quvchilar motivatsiyasiga ta'siri	551
Norova Nilufar Norbo'ta qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mantiqiy kompetentsiyalarini rivojlantirishning elektron metodikasi.....	555
Olimov Bahridin Jalol o'g'li	
Tanqidiy fikrlash va 4K kompetensiyalarining pedagogik-psixologik mohiyati	560
Qizlarxon Azizova	
Ona tilida so'z turkumlari va ularni ajratish tamoyillari.....	565
Shadmankulova Dilyarom Xalikovna	
Maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish.....	569
Shodiyeva Dilnoza Qodirovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativlik kompetentligini rivojlantirishni o'rganish – pedagogik muammo sifatida	572
Toshpo'latova O'g'iloy Abdurahmon qizi	
Inklyuziv ta'limda o'qituvchilarning roli va tayyorgarligi.....	576
Xasanova Iroda Ikromjon qizi	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida kompozitsiyaga oid kompetensiyalarini rivojlantirish	580
Xasanova Munisa Ziyodillo qizi	
Влияние природы, количества, дисперсности и технологии введения наполнителя на свойства композиционных материалов	584
Алимбаев Айбек Байрамович	
STEM ta'limi va sun'iy intellekt: Qoraqalpog'iston maktablari uchun integratsiya hamda amaliy bo'lim	586
Jumamuratov Perdebay Tileubayevich	
Интерактивный метод как средство активизации всех учащихся на уроках родного языка	589
Тажбенова Дина Куанышовна	
Эффективность цифровых технологий в системе образования Узбекистана.....	591
Усмонова Фируза Муродовна	
Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi ...	595
Yo'ldosheva Mohidil Sobirjon qizi	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyasini innovatsion yondashuv asosida rivojlantirishning pedagogik zarurati	599
Qurbonova Muxayyo Oltiboyevna	
Mahmudxo'ja Behbudiy merosi, jadid maktablarining g'oyaviy asoslari va ta'limdagi modernizatsiya yo'nalishlari	602
Mirzoyeva Nigora Shavkatjonovna, Abdisamatov Ozodbek	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishini takomillashtirish metodlari.....	605
Nishonova Ra'noxon Abdullojon qizi	
Borrowed Proper Nouns in English and Uzbek: a Comparative Analysis.....	608
Amirqulova Feruza Abdurashidovna	

Ingliz tilini o'qitishda autentik videolarning amaliy samaradorligi.....	613
Dusmurodova Iroda Quvonovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari samaradorligini ta'minlashda direktor va pedagog xodimlarning hamkorlikdagi faoliyati.....	616
Olimjonova Odina Hasanxon qizi	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilish muammolari va ularni hal qilish yo'llari.....	620
Dilafruz Norboyeva	
"Kommunikativ kompetensiya" tushunchasining xorijiy va milliy manbalarda talqini: qiyosiy tahlil.....	624
G'ulomova Begoyim Elmurol qizi	
Ijtimoiy tarmoqlardagi jinsiy jinoyatlarning psixolingvistik tomonlari	627
Rahimqulova Lobar Hamro qizi	
К вопросу обучения местоимению в корейском языке	631
Муҳиддинова Малика Батировна	
The Importance and its Development Models of Critical Thinking	634
Khasanova Shokhista Mirzaakhmad kizi	
Gipertoniya kasalligining rivojlanishida sotsio-emotsional intellektning ta'siri	639
Alimirzayev Nodirbek Avazbek o'g'li	
Integratsiyalashgan va interaktiv yondashuvlar orqali o'qish tushunishini o'rgatish.....	643
Aliqulova Mohinur	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida direktorlarning shaxsiy kasbiy fazilatlarini shakllantirish.....	647
Choriyeva Durdona Anvarovna, Ravshanova Noila	
Didactic Potential of Innovative Methods in Teaching Biophysics Module	652
Choriyeva Mahfuza Sadriddinovna	
Notiqlik mahoratini rivojlantirishning tarixiy pedagogik ildizlari	657
Ismoilov Usmonjon Baxramjon o'g'li	
Kartografiya darslarini zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan boyitish yo'llari	660
Jololdinov Asror Toshtemirovich	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining kichik guruh tarbiyalanuvchilariga yo'l harakati turlari bo'yicha xavfsizlik talablarini o'rgatish.....	664
Jumayev Yunus Rashidovich	
Texnika yo'nalishidagi talabalarini ingliz tilini multimedia asosida o'qitishda o'quv modullarini loyihalash ...	670
Maxmudova Shaxnozaxon Odiljon qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarni sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish jarayonida tanqidiy fikrlashga o'rgatish	674
Mirzayev Akramjon O'ktamjonovich, Sobirova Munavvarxon Qaxramonjonovna	
Tajovvuz emotsiyasini tafsiflovchi fe'llar	677
Normaxmatova Feruza Ruziboyevna	
O'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanish usullari	681
Otegenov Berdibay Menglibaevich	
Texnika yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyalarini avtomatlashtirilgan loyihalash tizimlari asosida rivojlantirish muammolari	684
Pozilova Shaxnoza Xaydaraliyevna, Xolmirzayeva Gulchehra Tulanovna	
Faoliyatli yondashuvning nazariy asoslari: talabalar nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda zamonaviy metodologik tamoyillar.....	689
Qurbonova Gulmira Alisher qizi	
Maktab o'quvchilarida xalqaro baholash dastur talablari asosida hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishning nazariy asoslari	693
Radjapov Ruslanbek Sarsenovich	
Raqamli ta'lim texnologiyalari yordamida bo'lajak fizika o'qituvchilarining ijodiy-intellektual kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi.....	697
Shoyzakova Hilola Yusuf qizi	
Talabalar ehtiyojlari va qobiliyatlari asosida oliy ta'limda differensial yondashuvni amalga oshirish strategiyalari	701
Sultonova Farangiz Alisherovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ma'naviyatini oshirishda kitobxonlikni keng targ'ib qilish	706
Usmanova Maxfuza	
Talabalarda axloqiy qadriyatlarni singdirishning pedagogik asoslari	709
Xolov Olimjon Chorshamiyevich	

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda tafakkurni rivojlantiruvchi o'yinlardan foydalanish metodikasi.....	712
<i>Ziyomiddinova Nilufar Avazbekovna</i>	
Влияние социальных сетей на формирование мировоззрения учащихся младшего подросткового возраста.....	716
<i>Ибрагимова З. И.</i>	
Bo'lajak muhandislarni kasbiy rivojlantirish metodikasi	720
<i>Axmedov Juraboy Raxmonberdiyevich</i>	
Oliy ta'lim talabalarida ma'naviy-axloqiy madaniyat samaradorligini oshirishda jadid pedagogik merosining o'rne	725
<i>Raxmatova Dilbar Anvar qizi</i>	

OLIV TA'LIM TALABALARIDA MA'NAVIY- AXLOQIY MADANIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA JADID PEDAGOGIK MEROSINING O'RNI

Raxmatova Dilbar Anvar qizi

Profi University Navoiy filiali o'qituvchisi
Navoiy davlat pedagogika universiteti doktranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy madaniyat samaradorligini oshirishda jadid pedagogik merosining o'rni tahlil etiladi. Jadidchilik harakatining mohiyati va asosiy pedagogik tamoyillari, xususan milliylik va umuminsoniylik uyg'unligi, amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim, shaxsni erkin fikrlashga undash hamda ma'naviy-axloqiy tarbiyani ustuvor qo'yish kabi jihatlar ochib beriladi. Muallif xulosasiga ko'ra, jadid pedagogik merosi bugungi kunda talabalarida axloqiy mas'uliyat, milliy o'zlikni anglash va yangilikka intilish fazilatlarini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: jadid pedagogik merosi, ma'naviy-axloqiy madaniyat, oliy ta'lim, ma'rifat, tarbiya samaradorligi, o'zlikni anglash, milliylik, insonparvarlik, vatanparvarlik, erkin fikrlash.

Abstract: This article analyzes the role of the Jadid pedagogical heritage in increasing the effectiveness of spiritual and moral culture in higher educational institutions. The essence and main pedagogical principles of the Jadid movement are revealed, in particular, the harmony of nationality and universality, practice-oriented education, encouraging the individual to think freely, and prioritizing spiritual and moral education. According to the author's conclusion, the Jadid pedagogical heritage serves as an important source for the formation of moral responsibility, awareness of national identity, and the desire for innovation in students today.

Key words: modern pedagogical heritage, spiritual and moral culture, higher education, enlightenment, educational effectiveness, self-awareness, nationality, humanity, patriotism, free thinking.

Аннотация: В статье анализируется роль педагогического наследия джадидов в повышении эффективности духовно-нравственной культуры в высших учебных заведениях. Раскрываются сущность и основные педагогические принципы джадидского движения, в частности, гармония народности и всеобщности, практико-ориентированное образование, поощрение свободного мышления личности, приоритет духовно-нравственного воспитания. По заключению автора, педагогическое наследие джадидов служит важным источником формирования у современных студентов нравственной ответственности, осознания национальной идентичности, стремления к новаторству.

Ключевые слова: современное педагогическое наследие, духовно-нравственная культура, высшее образование, просвещение, эффективность образования, самосознание, народность, гуманизм, патриотизм, свободомыслие.

KIRISH

Jadid pedagogik merosi – yoshlar tarbiyasi uchun tuganmas manba. Oliy ta'limda undan foydalanish:

- Talabalarda milliy g'urur va ma'naviy mas'uliyatni oshiradi.
- Jamiyatda sog'lom ma'naviy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.
- Axloqiy madaniyatni rivojlantirish orqali yoshlarni barkamol shaxs sifatida tarbiyalaydi.

Nazariy jihatdan: Jadid pedagoglari ilm va axloqni bir butun jarayon sifatida talqin qilgan. Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot" degan g'oyasi bugungi kunda ham dolzarb.

Amaliy jihatdan: Talabalarga dars jarayonida jadidlar asarlaridan parchalar, axloqiy hikoyatlar, maqolalar kiritish ularni faollikka undaydi.

Innovatsion uyg'unlik: Jadid metodlari (bahs-munozara, mustaqil fikrlash, savol-javob) bugungi inter-aktiv metodlar bilan uyg'unlashadi.

Jadidchilik harakati va uning ta'limiy-ma'rifiy merosi nafaqat o'tmishga oid tarixiy bosqich, balki bugungi kunda ham ta'lim-tarbiya tizimida bebaho manbaa, ma'naviy-ma'rifiy rivojlanishning muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Jadidlar ilgari surgan fikr-mulohazalar – ilm-fan asosida tafakkurni shakllantirish, axloqiy barkamollikka erishish, milliy qadriyatlar bilan insoniyatga xos umumbashariy prinsiplarni uyg'unlashtirishga qaratilgan bo'lib, ular hozirgi oliy ta'lim muassasalarida axloqiy-me'yoriy madaniyatni yuksaltirishda tayanch nuqtasiga aylangan. Bugungi kunda globallashuv va axborot oqimi kuchayib borayotgan bir sharoitda yoshlarning qalbida vatanparvarlik tuyg'usi, axloqiy poklik, ijtimoiy ong va javobgarlik hissini shakllantirishda jadid ma'rifatparvarlarining ilg'or pedagogik qarashlariga murojaat qilish nihoyatda muhimdir. Ularning zamonaviylikka intilgan, yangilanish ruhida kechgan faoliyati har bir shaxsni komil inson sifatida tarbiyalashga qaratilgan edi. Abdulla Avloniy tomonidan ilgari surilgan *“Tarbiya bizlar uchun yo hayot, yo mamot; yo najot, yo halokat; yo saodat, yo falokat masalasidir.”* degan hikmatli so'zlar jadid ma'rifatchilari uchun nafaqat e'tiqodiy asos, balki ularning butun faoliyati va hayot falsafasining yo'nalishiga aylangan edi. Bu fikr jadidlar tomonidan tarbiya masalasiga naqadar jiddiy, mas'uliyatli va hayotiy zarurat sifatida yondashilganini yaqqol ko'rsatadi.

Mazkur davrda bir tomonda xalqni halokat va tanazzuldan asrab, uni taraqqiyot, ozodlik va saodat sari yetaklashni maqsad qilgan jadidlar harakati, ikkinchi tomonda esa mustamlakachilik siyosati orqali millatni siyosiy qaramlikda ushlab turishga, uning milliy o'zligini yo'qotishga, madaniyati va tilini yemirishga intilgan bosqinchilar o'rtasidagi keskin ziddiyat kuchayib bordi. Bu qarama-qarshilik ayniqsa ta'lim-tarbiya sohasida o'zining ochiq namoyonini topdi. Jadidlar maktablar orqali xalq ongini uyg'otishga, yangi zamon talablari asosida yetuk avlodni tarbiyalashga harakat qilar ekan, mustamlakachilar esa eskicha, bo'ysundirishga xizmat qiluvchi ta'lim tizimini saqlab qolishga urinar, shu orqali Turkiston zaminida siyosiy erksizlikni mustahkamlash va milliy uyg'onish jarayonlarini bostirishga intilar edilar. Jadidchilik harakati o'zbek milliy ma'rifatparvarlik tarixida muhim bosqich bo'lib, uning bosh maqsadi jamiyatni ilm-fan va ta'lim vositasida taraqqiyot sari yetaklash edi. Mazkur maqolada jadidchilik harakatining ilg'or vakillari tomonidan yaratilgan pedagogik meros, ular tuzgan darsliklar, ta'lim-tarbiya metodlari hamda ushbu merosning zamonaviy ta'lim tizimiga ta'siri atroflicha tahlil qilinadi. Jadidlar milliy ta'lim tizimini zamonaviylashtirish, yangi uslubdagi maktablarni tashkil etish hamda ilg'or pedagogik yondashuvlarni tatbiq etishga katta e'tibor qaratdilar. Ular zamonaviy ilm-fan, texnika va madaniyatni o'zlashtirish orqali millatning yuksalishiga erishish mumkin, deb hisoblaganlar. Ushbu ma'rifatparvar zotlar ilmga va ma'naviyatga tayanib, “Ilmdan boshqa najot yo'q” degan hadisi sharifni o'z hayotiy e'tiqodlari sifatida qabul qilganlar.

Jadidlar o'z faoliyatlarida faqatgina nazariy qarashlar bilan cheklanib qolmasdan, amaliy ishlar orqali o'z g'oyalarini hayotga tatbiq etishga intildilar. Ular gazeta va jurnallar chop etib, keng omma orasida savodxonlikni oshirishga harakat qildilar. Shu bilan birga, sahna asarlari orqali ijtimoiy hayotdagi dolzarb masalalarni ko'tarib chiqib, kishilar tafakkuriga ta'sir ko'rsatishga erishdilar.

Ularning sa'y-harakatlari natijasida jamiyatda yangi avlodni zamonaviy ruhda tarbiyalash tamoyillari shakllandi. Jumladan, ayollar va erkaklar teng huquqliligi, ilm olish erkinligi, zamonaviy fanlarni o'rganish kabi g'oyalar asta-sekin ijtimoiy ongda mustahkam o'rin egallay boshladi. Jadidchilik harakati o'z davrida mavjud bo'lgan siyosiy tobelik, madaniy turg'unlik va ijtimoiy qoloqlikka qarshi mafkuraviy jihatdan qarshilik ko'rsatgan yirik harakat sifatida maydonga chiqdi. Bu harakat millat ongini uyg'otish, xalqni ozod fikrlashga undash va jamiyatda o'zgarishlar qilishni maqsad qilgan edi. Jadidlar milliy uyg'onish g'oyalarini ilgari surish orqali Turkiston aholisini o'z tarixiy ildizlariga qaytarish, milliy o'zlikni anglash, madaniy merosni qadrlash va zamonaviy dunyoqarashga ega bo'lishga da'vat etdilar. Ularning faoliyati xalq orasida mustaqil fikr yuritish madaniyatini shakllantirishga, zamon talablariga mos yashash va rivojlanish yo'lini izlashga xizmat qildi.

Jaholat, savodsizlik va turg'unlikka barham berish uchun jadidlar ta'lim sohasini isloh qilishga alohida e'tibor qaratdilar. Ular din va dunyoviy bilimlarni uyg'unlashtirish orqali komil inson tarbiyalash mumkin deb hisobladilar. Diniy qadriyatlar asosida shakllangan ma'naviyatni, zamonaviy fan va texnika bilan boyitish zarur, degan g'oya ularning asosiy e'tiqodlaridan biri edi.

Jadidchilik harakati tarixiy jarayonda ma'rifatparvarlik va taraqqiyotga xizmat qilgan yirik ijtimoiy-siyosiy va madaniy oqimlardan biri sanaladi. Bu harakat vakillari o'z davrining ilg'or pedagogik qarashlariga asoslanib, xalqni bilimli qilish, ta'lim sifatini oshirish hamda zamonaviy fan yutuqlarini o'rgatishga alohida e'tibor qaratganlar. Aynan shu jihatlari bilan jadidlarning pedagogik qarashlari hozirgi ta'lim tizimi uchun o'ziga xos tajriba maktabi hisoblanadi. Jadid pedagoglari ta'lim jarayoniga yangicha yondashuvlarni tatbiq etishga harakat qilganlar. Ular eski usuldagi maktablar o'rniga yangi metodlarga asoslangan dars berish tizimini joriy qilgan, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ularni zamonaviy fanlar bilan tanishtirish, shuningdek, milliy qadriyatlar asosida

tarbiyalashga urg'u berganlar. Bugungi kunda ular tomonidan ilgari surilgan g'oyalarni qayta ko'rib chiqish, zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish ta'lim tizimining rivojlanishida muhim omil bo'la oladi.

Jadidlar xalqning kelajagi ta'lim orqali barpo etilishini chuqur anglab yetganlar. Shuning uchun ular faqatgina maktablar ochish bilan cheklanmay, balki o'quv dasturlari, darsliklar, metodik qo'llanmalar yaratish va pedagogik faoliyatni rivojlantirishga ham katta hissa qo'shganlar. Ayniqsa, turkiy tillarning o'quv jarayoniga tatbiq etilishi, milliy adabiyot va madaniyatning yuksalishiga xizmat qilgan.

Zamonaviy ta'lim jarayoni uchun jadidchilik merosini chuqur o'rganish, undagi ilg'or fikrlarni aniqlash va ularni amaliyotga joriy etish ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda, bir tomondan, milliy qadriyatlarga tayanilgan holda, ikkinchi tomondan, innovatsion metodlarni tatbiq etish zarur. Jadidlarning pedagogik qarashlari aynan shu jihatlarni uyg'unlashtirganligi bilan dolzarbdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jadidlar vakillari nafaqat zamonaviy maktablar tashkil etish, balki ta'lim mazmunini boyitish, o'quvchilarda axloqiy, aqliy va ma'naviy tarbiyani shakllantirish borasida ham katta ishlar olib borganlar. Ular tomonidan yozilgan darsliklar o'z mazmuni, uslubiy yondashuvi va yangilikka intilishi bilan ajralib turadi. Ushbu darsliklar orqali jadidlar o'z zamonasining ilg'or pedagogik tajribasini milliy ta'lim tizimiga muvaffaqiyatli tatbiq etganlar.

Abdulla Avloniy o'zining "Turkiy Guliston yoxud axloq" asari orqali yosh avlodga axloqiy fazilatlarini, ijtimoiy mas'uliyat va ma'naviy tarbiyani shakllantirishni maqsad qilgan. Shuningdek, u "Birinci muallim" va "Ikkinchi muallim" darsliklari orqali bosqichma-bosqich savod o'rgatish metodikasini ishlab chiqqan. Hamza Hakimzoda Niyoziy esa "Yengil adabiyot", "O'qish kitobi" va "Qiroat kitobi" kabi asarlari orqali o'quvchilarda adabiy nutqni rivojlantirish, mutolaa madaniyatini shakllantirishga alohida e'tibor qaratgan.

Munavvarqori Abdurashidxonov tomonidan yozilgan "Adibi avval" va "Adibi soniy" darsliklarida esa mavzularni takrorlash orqali bilimlarni mustahkamlashga asoslangan yondashuv mavjud. Uning darsliklari o'quvchilar tafakkurini mustahkamlovchi vosita bo'lib xizmat qilgan.

Mahmudxo'ja Behbudiyning "Risolari asbobi savod", "Risolari jug'rofiyayi umroniy" va "Muntaxabi jug'rofiyai umumiy" kabi darsliklari zamonaviy fanlarga asoslangan ilk o'quv qo'llanmalar bo'lib, ular orqali yangi usulda savod o'rgatish metodlari joriy etilgan.

Saidzoda tomonidan tuzilgan "Rahnamoi savod" va "Hikmat xazinalari" darsliklari o'quvchilarning mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, unda tafakkurni o'stirishga xizmat qiluvchi matnlar berilgan.

Mirzo Xo'qandiy esa "Gulshani Mirzo" va "Gulshani xayol" nomli darsliklar orqali o'quvchilarning estetik didini va nutqiy madaniyatini shakllantirishga harakat qilgan.

Muhammad Sharif Sufizoda Ibrat (Ibrat) "Miftah ul-talim" va "Tarjimai hol" kabi asarlari bilan nafaqat savod o'rgatgan, balki o'quvchilarga dunyo ilm-fani va madaniyati haqida tushuncha berishga intilgan.

Sadriddin Ayniyning "Tahzib us-sibyon" va "Yoshlar tarbiyasi" darsliklari esa axloqiy tarbiya va oila muhitining ta'limdagi ahamiyatini targ'ib etuvchi muhim asarlar hisoblanadi. Saidrasul Aziziy tomonidan yozilgan "Ustozi avval" va "Muallimi soniy" darsliklari o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilgan. Ular bosqichma-bosqich murakkablikka asoslangan bo'lib, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatgan.

Abdullaxo'ja Saidahmadxo'jayev esa "Rahbari soniy" darsligida rasmiy metodikani qo'llagan bo'lib, bu o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim rol o'ynagan.

Shokirjon Rahimiy 1918-yilda Abdurauf Fitrat va Qayum Ramazon bilan hamkorlikda "Ona tili" darsligini yozgan bo'lib, unda ona tilining grammatik tuzilishi, tinish belgilari kabi muhim tilshunoslik masalalari yoritilgan.

Shuningdek, ko'plab jadid ma'rifatchilari xorijiy ta'lim tajribasini milliy maktablarga joriy etish maqsadida o'quv adabiyotlarini tarjima qilganlar. Masalan, Behbudiy va Munavvarqori Rossiya hamda Turkiya ta'lim tizimidan ilhomlanib, zamonaviy pedagogikaga oid asarlarni milliy tilga tarjima qilganlar. Ibrat esa arab, fors va rus tillaridan ilmiy-adabiy materiallarni tarjima qilib, ularni ta'lim jarayoniga tatbiq etgan. Hamza va Avloniy bolalar uchun mos she'r va hikoyalarni o'zbek tiliga tarjima qilgan. Umuman olganda, jadidlar yaratgan darsliklar va tarjimalar o'z davrining ilg'or pedagogik yondashuvlari asosida tayyorlangan bo'lib, bugungi ta'lim tizimi uchun ham muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning bu boradagi faoliyati zamonaviy ta'lim islohotlari uchun bebaho tajriba maktabi sanaladi. Jadidchilik harakati o'z zamonasida millatni uyg'otish, jamiyatni o'zgartirish va ilg'or tafakkurli avlodni tarbiyalashni o'z oldiga ustuvor vazifa qilib qo'ygan. Bu harakat vakillari ta'lim-tarbiyani milliy taraqqiyotning asosi deb bilib, maktab tizimini isloh qilish, yangicha metodlarni joriy etish orqali xalq ma'naviyatini yuksaltirishga intildilar. Aynan jadidlarning ilgari surgan pedagogik tamoyillari bugungi zamonaviy ta'lim tizimining ko'plab jihatlari bilan uyg'unlashadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Jadid pedagogikasining asosiy g'oyalardan biri – o'quvchini faqat bilim egallovchi emas, balki mustaqil fikrlovchi, ijtimoiy muammolarga tahliliy yondasha oladigan shaxs sifatida shakllantirish edi. Ular an'anaviy yodlashga asoslangan ta'lim usulidan voz kechib, mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, savol berish va muammoga yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratganlar. Zamonaviy ta'lim tizimi ham aynan shu tamoyilni davom ettirib, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirishga katta e'tibor bermoqda. Jadid maktablarida darslar interaktiv va muloqotga boy bo'lgan. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol munosabatlar, savol-javoblar, bahs-munozaralar ta'lim jarayonining markazida turgan. Jadidchilik harakati ayollar ta'limiga bo'lgan ilg'or munosabati bilan ham ajralib turadi. Ular qizlarning maktablarda o'qish huquqini himoya qilgan va bu yo'lda ijtimoiy qarshiliklarga qaramay, ayollar maktablarini tashkil etganlar. Bugungi ta'lim tizimida ham gender tengligi asosiy prinsiplardan biri bo'lib, ayollar uchun ta'limda teng imkoniyatlar, hatto ayrim imtiyozlar yaratilib, bu boradagi islohotlar davom ettirilmoqda. Bu esa jadidlarning ilgari surgan tamoyillarining mantiqiy davomi sifatida qoraladi.

Jadidlar ta'limda nafaqat fanlarni o'rgatishni, balki insonning axloqiy sifatlarini shakllantirishni ham asosiy vazifa deb bilishgan. Ta'lim jarayoni faqatgina bilim olish emas, balki odob-axloq qoidalarini egallash, insoniy fazilatlarni rivojlantirish vositasi sifatida qaralgan. Masalan, Abdulla Avloniy o'zining mashhur asari – "Turkiy Guliston yoxud axloq"da nafaqat ilmga intilish, balki odob-axloq qoidalarini o'rganish zarurligini ta'kidlagan. Shuningdek, Munavvarqori va Hamza Hakimzoda Niyoziy kabi jadid olimlar yaratgan darsliklarda ezgulik, halollik va bilimga intilish kabi axloqiy fazilatlar asosiy o'rin tutgan. Bugungi kunda ham maktablar dasturlarida axloqiy tarbiya masalalariga alohida e'tibor beriladi; masalan, "Tarbiya" fani bunday yo'nalishdagi ta'lim ishlarining yorqin namunasidir.

Jadid maktablarida tarix va adabiyot fanlariga katta e'tibor qaratilib, o'quvchilarda milliy merosga hurmat va vatanparvarlik ruhini shakllantirishga ahamiyat berilgan. Ular yoshlarni o'z xalqi va yurtiga sadoqatli, mas'uliyatli bo'lishga targ'ib qilishgan. Shu tamoyil bugungi maktab dasturlarida ham uzluksiz davom ettirilmoqda. Milliy g'ururni rivojlantirish hozirgi ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir va bu bevosita jadidchilik pedagogikasi tamoyillarining davomi hisoblanadi.

Jadid ustozlari o'quvchilarni halol mehnat qilishga, o'z kuchlari va bilimlari asosida maqsadlariga erishishga da'vat qilgan. Ularning ta'lim-tarbiyasi nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy ko'nikmalarga ham yo'naltirilgan bo'lib, maktablarda amaliy mashg'ulotlar keng joriy etilgan. Bu esa yoshlarni mehnatsevarlik va halollikka o'rgatishdagi muhim omil bo'lgan.

Sadriddin Ayniy ta'lim-tarbiyada oilaning o'rni va ahamiyatini o'z asarlarida alohida ta'kidlagan. Farzand tarbiyasi jamiyat va millat kelajagi uchun poydevor hisoblanadi, shuning uchun ota-onalar farzandining har tomonlama barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishi uchun mas'uliyatni chuqur anglab, ularga zarur e'tibor berishi lozim.

Jadid olimlari Xoja Muin Xo'qandiy, Is'hoqxon Ibrat, Saidaziz Saidiy kabi shaxslar nafaqat ilmiy, balki diniy-ma'naviy tarbiyani ham ta'lim jarayonida muhim deb bilishgan. Ular o'z darsliklarida hadislar, maqollar va ma'naviy o'gitlarga tayanib, yoshlarni odob-axloq va ezgulik sari yo'naltirganlar. Bugungi kunda ham maktablarda sinfdan tashqari mashg'ulotlar, tarbiyaviy soatlar, to'garaklar va dunyo dinlari tarixi fanlari orqali o'quvchilarga axloqiy va ma'naviy bilimlar berish amaliyoti davom etmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jadidlar ta'lim sohasida keng qamrovli islohotlarni amalga oshirib, jamiyatni yangilash va millatni ma'rifatli, axloqiy jihatdan yetuk shaxslar bilan to'ldirishni o'z oldilariga maqsad qilib qo'yganlar. Ularning ta'limga oid yangiliklari nafaqat ilmiy bilimlar, balki tarbiyaviy qadriyatlarni ham o'z ichiga olgan bo'lib, bugungi ta'lim jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Jadidlar yosh avlodni vatanparvarlik, halollik, bilimga intilish va mustaqil fikrlash tamoyillari asosida tarbiyalashga katta e'tibor qaratganlar. Hozirgi ta'lim islohotlari aynan shu jadidchilik pedagogikasi tamoyillarini davom ettiradi va zamonaviy ta'lim jarayonida ularni yangi bosqichga olib chiqadi. Jadidlar o'z davrining yetuk ziyolilari bo'lib, milliy taraqqiyot va madaniy yuksalishga hissa qo'shish uchun jon kuydirganlar. Ularning fidoiyligi va ma'rifatparvarlik g'oyalari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Shu bois, jadidlarning yaratgan ilmiy-ma'rifiy merosi milliy uyg'onish va taraqqiyot yo'lida mustahkam poydevor bo'lib xizmat qilmoqda hamda zamonaviy ta'lim islohotlari uchun nazariy hamda amaliy yo'nalishlarni belgilab bermoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Jadidlarning ta'lim sohasidagi islohotlari millat taraqqiyoti va jamiyat yangilanishida, oliya ta'lim talabalari ya'ni bo'lajak mutaxassislarning hayoti hamda faoliyatida muhim o'rin tutadi. Ularning ilmiy va tarbiyaviy tamoyillari zamonaviy ta'lim jarayonida ham dolzarb bo'lib, yosh avlodni vatanparvar, axloqiy yetuk va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalashda asos bo'ladi. Shu bilan birga, jadidchilik merosi bugungi ta'lim islohotlari uchun mustahkam nazariy va amaliy zamin yaratib, milliy ma'rifat va madaniyatni rivojlantirishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nazarov. O'zbek falsafasi. –T., 2003.
2. Qosimov. Milliy uyg'onish: Jasorat, ma'rifat, fidoiylilik. –T., Ma'naviyat, 2002.
3. Sh.G'affarov. Istibdod davrida Turkistondagi ta'lim tizimi. – Samarqand.: SamDU nashr
4. Tog'ae. va boshqalar. Darsda jadidchilik va uning mohiyatini o'rganish.// "Xalq ta'limi", 1993, 1-son.
5. Jadidchilik: islohot, yangilanish, mustaqillik va taraqqiyot uchun kurash. –T.: Universitet, 1999.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.